

LATINLINJEN —

NAMNETS MAKT ÖVER TANKEN

Av professor GUDMUND BJÖRCK

»Trång är vår värld, och hjärnan rymlig är.
Lätt nog bo tankarna bredvid varandra,
men tingen trängas hårt i verkligheten.
Där ett tar rum, där får det andra vika.»

Wallensteins tänkespråk sannas i hög grad av den nu pågående svenska skolreformens historia. Det är endast i önsketankarnas värld, som det går för sig att sänka fordringarna och ändå hålla standarden uppe, att undvika tävlan och ändå tillvarataga begåvningarna, att på samma gång göra undervisningen intensivare, öka klassernas storlek och efterätta lärarrekruteringen.

Skolöverstyrelsens senaste förslag, sedan några månader livligt diskuterat av alla intresserade, ger ännu ett exempel på den nödvändiga anpassningen efter verklighetens hårda villkor. Det gäller denna gång organisationen av skolans högsta stadium, gymnasiet, och förslaget innebär en provisorisk reform, avsedd för den nödvändiga övergångstiden, innan enhetsskolan är genomförd, en tid, som efter allt att döma, blir ganska lång.

De fria, individuella kombinationer mellan ämnena, som Värner Rydén skole reform hade infört i de båda sista ringarna, försvinna nu definitivt. Idén var rationell, men den förutsatte en självständighet och målmedvetenhet, som icke finns hos många gymnasister, och redan efter några år hade valfriheten blivit inskränkt till ett antal fasta grupper. Avlivat blir också, och det redan i sin linda, 1946 års Skolkommissions projekt att avrunda skolgången med det elfte året för att sedan mellan det sålunda förkortade gymnasiet och universitetet inskjuta en »studentklass» eller »college-år». Man ser med ett visst vemod detta uppslag avföras från dagordningen. Operationen är antagligen nödvändig av pedagogiska skäl, ty, en gång förverkligad, kommer generalplanen för den svenska skolan icke att reservera mer än tre år för det högsta

stadiet, nämligen det tionde t. o. m. tolfte skolåret, och en »horisontell klyvning» kan ej gärna utföras på en så tunn skiva. Det låg i alla fall en positiv tanke bakom Skolkommissionens förslag, och jag skulle för min del tro, att gymnasiernas lärare i allmänhet äro bäst skickade att förmedla sina elevers övergång till de fria studier, som borde idkas vid universitet och högskolor.

Den stora nyheten i det nu framlagda gymnasieförslaget är, att den länge efterlängtade tredje linjen förverkligas och träder in vid sidan om de två redan hävdvunna, latin- och reallinjen. Vid övergången till näst högsta ringen klyves sedan var och en av de tre linjerna i två grenar, latinlinjen i en halv- och en helklassisk (med grekiska), den nya, s. k. allmänna linjen i en matematisk och en nyspråklig, reallinjen slutligen i en biologisk och en mera matematisk gren.

Nu tänker sig Överstyrelsen som en möjlighet, att den allmänna linjen över huvud skulle inskränkas till dessa två sista gymnasieklasser. Pedagogiskt sett är detta alternativ sämre än en fullständig fyra- eller treårig allmän linje, det är »ett omdöme som knappast behöver motiveras», för att tala med ledarskribenten i Tidning för Sveriges läroverk. Det blir ju i själva verket ingen självständig tredje linje utan endast ett par nya utgreningar. Dessutom inträder en besvärlig snedbelastning. Enligt planen skulle nämligen endast reallinjens lågstadium ge tillträde till *båda* de »allmänna» grenarna, latingymnasisterna *måste* välja den nyspråkliga. Och för dem, som så göra, blir två års (eller på de treåriga gymnasierna ett års) latinstudium hängande i luften. Ty den kursplan är icke uttänkt eller den pedagogikens akrobat född, som förstår ens i en liten klass lägga en grund, vilken samtidigt kan tjänstgöra som ett någotsånär avslutat bygge. Som man ser, tenderar den allmänna »linjen» på detta vis att bli ett bihang till den gamla reallinjen.

På ledande skollåll råder säkerligen ingen avoghet mot en fullständig, självförsörjande allmän linje. När man icke desto mindre som alternativ därtill föreslår den nyssnämnda inskränkningen till gymnasiets högstadium, så är orsaken en helt annan: det är knapphetens kalla stjärna, som lyser över vägen. För våra hårt ansatta läroverkschefer och undervisningsråd är lärarbristen en påträngande realitet. Det gäller helt enkelt att hålla skolan gående och spara på arbetskraften, och därför måste varje lektion hållas med så många elever som möjligt; samläsning blir dagens lösen. En tredelning redan av nedergymnasiet leder däremot ofrånkomligen

till, att antalet icke fullbesatta klassavdelningar blir större, än om delningen sker först under de två sista åren.

Låt oss dock hoppas, att den allmänna linjen verkligen får sin chans, dvs. att den åtminstone på det stora flertalet av de läroverksorter, där den kommer till stånd, jämföras med de båda andra (enligt Skolöverstyrelsens s.k. alternativ A). Hur kommer då denna nya, tredje gymnasielinje att te sig? En viss vacklan härutinnan röjer sig redan i namnskicket, och den blir begriplig, om vi kasta ett öga på förhistorien. När den tredje linjen första gången på allvar lancerades, för nu snart fyrtio år sedan, var det endast tal om en nyspråklig linje (f. ö. faktiskt tänkt som en gren av realgymnasiet). En mera »social» inriktning påyrkades av 1940 års Skolutredning, som dock i överensstämmelse med den kvarstående centrala målsättningen bibehöll namnet »språklinjen»; den närmare utformningen av Skolutredningens förslag liknar i många stycken Överstyrelsens nu framlagda P. M. Namnet »allmänna linjen» härrör från 1946 års Skolkommision, som dock ställde samhällsstudiet i centrum (och även reflekterade på benämningen »sociallinjen»), medan däremot en speciell modernspråklig utbildningsväg ansågs obehövlig.

Skolkommisionens motivering för att inrikta den nya linjen mera på samhällskunskap än på språk är klart uttalad: en språklinje ha vi redan i latinlinjen. Det skulle i själva verket vara fullt befogat att döpa om det nuvarande latingymnasiet, och kanske skulle diskussionen därmed också komma i ett mera realistiskt utgångsläge. Ty genom ordets makt över tanken väcker det gamla namnet, särskilt hos antikvariskt lagda naturer, föreställningar om en ungdom, som suckar under ett övermäktigt latinherravälde. I verkligheten redovisa de nu framlagda timplanerna, om vi hålla oss till det fyraåriga latingymnasiet, upp emot dubbelt så många lektioner i levande utländska språk som i latin. Och att latinkunskaperna dessutom också stödja de moderna språken, det är a priori självklart och bestyrkes av erfarenheten.

Nu är det visserligen ej mindre självklart, att den, som aldrig har läst en rad latin, kan lära sig språk alldeles förträffligt, även franska eller spanska. Mindre troligt förefaller det däremot, att latinet kan uppvägas med summa tre veckotimmar moderna språk; det är nämligen den blygsamma siffra, med vilken den allmänna linjens nyspråkliga gren överstiger latinlinjens moderna språkundervisning, om veckotimmarna i alla fyra ringarna läggas ihop. Och man kan väl med Skolkommisionen hävda, att en rent prak-

tisk färdighet i många fall bäst inhämtas på handelsgymnasiet. »Det är naturligt», heter det i Kommissionens betänkande, »att detta gymnasium får en utpräglad nyspråklig inriktning». Den högre handelsundervisningen har väsentligen utbyggts under detta sekel. Kravet på en särskild modernspråklig gymnasielinje hade därför, när det först framfördes, en annan aktualitet än nu. Om emellertid det praktiska behovet fortfarande finns, vilket ingalunda skall bestridas, varför då ej göra försöket med en motsvarande utbildningsväg inom det vanliga gymnasiet, avslutad med en »examensfri studentexamen» utan dimission till universitetet?

Men återvändom till latinlinjen. Dess kritiker — ofta dess forna alumner — beklaga sig stundom över, att kunskaperna ändock svika inför ett historiskt aktstycke eller ett ovanligt ord av romansk stam. Men då begär man för mycket, och man glömmer, att skolan mestadels måste nöja sig med en beredskapsutbildning s. a. s. För de flesta blir det ju samma besvikelse, när den moderna språkkunnigheten skall genomgå sitt första eldprov, och dock pläga de, som senare försöka sig på något främmande språk utanför skolschemat, snart skicka en längtansfull suck tillbaka till klassrummets elementära kunskapsdrill. Detta gäller naturligtvis icke minst latinkomplettanterna, dvs. de studenter, som ha valt fel linje och måste skaffa sig latinbetyg i efterhand. Oundvikligen drabbas deras latin lättare än kamraternas av rost och mal, men det är ju endast ett fall bland andra av det allmänna »kompletteringseländet» — vilket senare likväl aldrig kan eller bör helt utrotas, eftersom det oskiljaktigt sammanhänger med en differentierad skolbildning och ett fritt yrkesval.

Över huvud taget är motsättningen mellan de moderna språken å ena sidan och latinet å den andra, i den mån den skymtar i skoldebatten, ett inbillningsfoster. Tag som exempel de juridiska universitetsstudierna. Tror någon på allvar, att en jurist blir bättre skickad för internationella kontakter, i praktik eller teori, om hans studentexamen innehåller enbart moderna språk, än om den upptager samma moderna språk (med det totala timantalet på gymnasiet minskat med något mer än sex procent) plus latin? Om matematiken — vars ställning på den nya latinlinjen enligt en utbredd åsikt måste stärkas — och om skolans samhällslära är därmed ingenting utsagt.

Själva uppläggningsen av latinundervisningen på våra gymnasier tål helt visst att diskuteras, därom äro dess utövare säkert själva ganska ense. Man må bara inte heller här tro sig kunna

göra tulipanaros. Det torde t. ex. nog låta sig göra att modifiera litteraturkursen, men det går icke att flytta över tyngdpunkten till medeltidslatinet, redan därför att denna epok icke äger någon litterär grundstock av klassisk giltighet; försöket skulle leda ut i nationell partikularism.

Sist och slutligen är latinets ett bildningsämne, vars betydelse *par définition* är ovägbart. Och den största praktiska nyttan, särskilt i förhållande till de nutida språken, är nog den, som drages omedvetet och otäckt. Konflikten mellan speciell yrkesförberedelse och allmän uppfostran hör till dem, som aldrig bringas till en slutgiltig lösning. Utbildningens och bildningens syften komma alltid att stöta samman i verklighetens rum. Det är inte bara fackmän utan också medborgare, som skolan har att lära upp, och icke blott svenskar utan även européer. Dess latinlinje med all sin skröplighet företräder ett av de få övernationella kulturelement, som Västerlandet ännu förfogar över.
